

2. אמנות הצ'ופצ'יקים

באחרית דבר של הספר, נספר על עמי ברקמן ז"ל ועל ההצגה הקוקונר שיצר עם אחותו רוחלה ברקמן דנגור. "עמי היה אמן, צייר, מדען ופילוסוף," היא אומרת. "הוא פינטז יצירות מדהימות, אבל הוא לא היה 'פנטזיונר'. עם הפנטזיה הגיע מיד גם הפתרון הטכני, עד הבורג האחרון. הוא כבר ידע בדיוק איזה חוט נחוץ כדי לבצע את הרעיון, באיזה עובי, ואיך הוא בדיוק יתחבר מבלי לחרוג מהתקציב." ונטליה רוזנטל, "אמנית הפטנטים" של תיאטרון הקרון, מוסיפה: "לפעמים הכול תלוי בצ'ופצ'יק, במיקום של הלולאה שמאפשרת ליד של המפעיל להיכנס לבובה בתנועה אחת חלקה. אני בודקת שוב ושוב ומחפשת את המיקום המדויק. לפעמים זה נראה קטנוני, להשקיע כל כך הרבה בלולאה אחת קטנה, אבל בסופו של דבר בובות הן כלי עבודה. הן צריכות לבצע את הפעולות שלשמן נבנו. אם הבובה כבדה או מסורבלת הקהל לא יבחין בעדינותה של הדמות. בובה טובה מפנה מקום לעיקר. אני אוהבת לחפש פטנטים חדשים, פתרונות פשוטים לבעיות שנראות מסובכות, ובסוף הן פשוט מתפוגגות. קשה להאמין כמה זמן בלינו בפתרון..."

הידעת?

במזרח אירופה יש אנשים שמתמחים בפתרון בעיות טכניות לבמה. זהו מקצוע לכל דבר: "מהנדס תיאטרון".

ב. תהליך העבודה

עכשיו שרכשנו כלים לעיבוד ובימוי, אפשר לצאת להרפתקה. אבל איך עושים את זה? איך ניגשים לעבודה? איך מחפשים ואיך מוצאים? השאלות האלה אינן קשורות רק לבימוי אלא לכל תהליך יצירתי.

אין נוסחת קסם ליצירה. כל אחד צריך לגלות בעצמו מה "מדליק" אותו ומה מכבה, על מה כדאי להתעקש ועל מה מוטב לוותר, למי כדאי להקשיב, וממי עדיף להיזהר. אין בנמצא שום מסלול בדוק ומסומן. ובכל זאת יש כמה כללים, טיפּי-על שאספנו מניסיוננו כיוצרות, כמורות וכמנחות, בתקווה שיקצרו לכם את הדרך ויעזרו לכם להינגף פחות במהלך הניסוי והטעייה.

כלל ראשון – מתחילים ממה שאוהבים, ממה שרוצים לעשות. זה המפתח ליצירה (בניגוד למה "שנכון" או למה "שצריך" לעשות).

202

כלל שני – רעיונות נובעים מעבודה, ולא להיפך, כפי שחושבים בטעות. רעיונות מדהימים ששוכללו על הנייר, נוטים לקרוס כמו מגדל קלפים כשמנסים לממש אותם. הדרך הטובה ביותר לבחון רעיון היא לנסות אותו. כמו שאומר הפתגם: The proof of the pudding is in the eating; הפודינג נבחן בתוך הפה...

כלל שלישי – החומר תמיד צודק. לא חשוב מה ניסו להגיד, חשוב מה יצא לנו. זוכרים מה קרה לכיפה אדומה? היא כל כך ציפתה למצוא את הסכתא במיטה שלא הבחינה בזאב. כדאי לכולנו ללמוד מניסיונה: להתבונן במה שיצרנו בלי דעות קדומות, "לקרוא" את מה שיש, במקום להחליט מראש. ולא פחות חשוב: לוותר על מה שלא מתאים. גם אם זה רעיון נפלא וכבר השקענו בו המון עבודה! קראו

בראיון עם מרסלו בתחנת "הצליל הנכון" על כל הרעיונות המבריקים שנגנזו ונרשמו במחברת, לטובת ההצגה הבאה.)

כלל רביעי – המגבלה היא מנוף ליצירה. ארכימדס (אותו מדען מפורסם שקפץ מן האמבטיה בקריאות "מצאתי, מצאתי!") אמר: "תנו לי נקודת משען ואניף את כל העולם." המגבלות והאילווצים הם נקודות המשען שלנו, בעזרתם אנחנו יכולים "להרים" כל הצגה.

מספרת מרית: "לפני שנים רבות, יצרתי עם מירי פארי את הגרסה הראשונה לנעלי הקסם של רחלי. גיבורת ההצגה (על פי סיפור של פניה ברגשטיין) היא ילדה סקרנית בעלת שתי צמות עם סרטים כחולים, שאוהבת לשוטט בכל מיני מקומות. יום אחד, כשהיא מבקרת בסנדלרייה, היא מקבלת זוג נעלי קסם שאיתן היא יוצאת להרפתקה. החלטנו לפתוח את ההצגה בספר גדול: הדף הראשון יראה את רחלי מבקרת בחנות המכולת, השני יראה אותה בתחנת הרכבת, השלישי בסנדלרייה, ומשם, אמרנו לעצמנו, נעבור איכשהו להצגה. איך בדיוק נעשה את זה? עוד לא ידענו. נמצא פתרון.

"בקלות דעת ניגשתי לעבודה: הכנתי ספר גדול עם מספר הדפים הדרושים, ועכשיו – לאיורים. החלטתי לגזור אותם מנייר צבעוני, ללא שרטוטי הכנה. פשוט גזרתי והדבקתי: קודם את המכולת, אחר כך את תחנת הרכבת. הדבקתי קטר על פסים וספסל עם גברת שמנה, ו... לא נשאר מקום לרחלי. מה עושים? לא רציתי לדחוס אותה איכשהו ולכער את התמונה. ומצד שני לא התחשק לי לפרק את הספר ולהתחיל הכול מהתחלה. בסוף גזרתי צמה קטנה והדבקתי אותה לקצה הדף. כשהיינו מראות את הדף בהצגה, הילדים היו מתחילים לחפש את רחלי בתחנת הרכבת, ומתישהו היה מישו מהם מגלה את הצמה עם הסרט הכחול... (כן, היינו מסבירות, היא רק מגיעה, או – היא כבר עוזבת, היא ממחרת לסנדלרייה, לכן רואים רק את קצה הצמה שלה...) הילדים נהנו מן 'החידה המצוירת'; הרבה יותר משעשע מסתם תמונה.

”אחרי תחנת הרכבת הייתי אמורה לעצב את דף הסנדלרייה שבה התרחשה הסצנה הראשונה של הסיפור. החלטתי להכין תמונה תלת-ממדית, מתקפלת, עם אפשרות של תנועה לדמויות הראשיות, בקיצור – כאב ראש שלם והמון עבודה...”

”אמרתי למירי – בואי נמשיך במשחק. נראה לילדים את הדף הריק ונכריז שזו הסנדלרייה, וכשהם יתרעמו ויגידו שהוא ריק, נצחק. ורק אחרי שהם יתעקשו נואיל בטובנו להציץ, ולא נאמין למראה עינינו: ‘אוי ואבוי, הם צודקים, אין פה שום סנדלרייה... מה נעשה? נעשה הצגה!’ ונרוץ אל המתקן שלנו. וכך פתרנו בדרך אגב, גם את המעבר מן הספר להצגה. היום קשה לי להאמין (ולהודות) שהייתי כל כך עצלנית, אבל גם המגבלה המפוקפקת הזאת התגלתה כמנוף ליצירה.”

